

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.20>

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ “ФІНАНСИ” ТА “ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ”

Козинець І.Г.,

старший викладач кафедри публічного та приватного права
Національного університету “Чернігівська політехніка”
<http://orcid.org/0000-0001-5970-1395>

Берднік С.С.,

здобувачка вищої освіти III курсу юридичного факультету
Національного університету “Чернігівська політехніка”

Козинець І.Г., Берднік С.С. Співвідношення понять “фінанси” та “фінансові ресурси”.

Дана стаття присвячена питанням визначення правової та економічної сутності фінансових ресурсів. Актуальність даної теми обумовлена тим, що фінансові ресурси є головною метою у здобутті фінансової стійкості держави, що дозволяють збільшувати шанси на виживання у ринковій стихії, забезпечуючи погашення зобов'язань перед державними органами та кредиторами та принести дохід власникам.

В статті проаналізовані підходи науковців щодо визначення змісту понять “фінанси” та “фінансові ресурси”, розкрито сутність публічних фінансів, під якими розуміють економічні відносини, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням грошових фондів для виконання функцій та завдань держави.

Метою даної статті є визначення змісту та обсягу фінансових ресурсів, а також з'ясування в аспекті фінансово-правового дослідження їх публічного характеру.

Проаналізувавши підходи науковців, визначено, що фінанси як економічна категорія розглядається як система економічних відносин, у процесі яких утворюються і використовуються фонди коштів. Запропоновано визначити фінанси, як врегульовану правом систему економічних відносин, в результаті функціонування якої утворюються та використовуються грошові фонди.

Автори дійшли висновку, що фінансове забезпечення діяльності держави - це сукупність визначених нормативно-правовими актами заходів, що мають на меті мобілізацію необхідного обсягу фінансових ресурсів для забезпечення економічної основи всебічного та своєчасного виконання державою взятих на себе функціональних обов'язків. У зв'язку з новими економічними підходами, що обумовлюють виникнення законодавчих новел, структура фінансової системи, яка утворюється сукупністю публічних та приватних фінансів, за останні роки суттєво змінилася та набула нових форм та особливостей. Отже, фінанси

- це врегульована правом система економічних відносин, в результаті функціонування якої утворюються та використовуються грошові фонди, а фінансові ресурси є складовою частиною економічних ресурсів, що є коштами грошово-кредитної та бюджетної систем, які використовуються для забезпечення безперервного функціонування та розвитку народного господарства, витрачаються на соціально-культурні заходи, потреби управління та оборони.

Ключові слова: фінансові ресурси; фінанси; економіка держави; грошові кошти; фінансові фонди; фінансовий моніторинг.

Kozynets I.G., Berdnik S.S. Correlation between the concepts of “finance” and “financial resources”.

This article is devoted to determining the legal and economic nature of financial resources. The relevance of this topic is due to the fact that financial resources are the main goal in achieving financial stability of the state, which increase the chances of survival in a market disaster, ensuring the repayment of obligations to government agencies and creditors and bring income to owners.

The article analyzes the approaches of scholars to define the meaning of “finance” and “financial resources” reveals the essence of public finance, which means economic relations related to the formation, distribution and use of funds to perform functions and tasks of the state.

The purpose of this article is to determine the content and amount of financial resources, as well as to clarify in terms of financial and legal research of their public nature.

After analyzing the approaches of scientists, it is determined that finance as an economic category is considered as a system of economic relations, in the process of which funds are formed and used. It is proposed to define finance as a system of economic relations regulated by law, as a result of the functioning of which monetary funds are formed and used. While financial resources are an integral part

of economic resources, which are funds of monetary and budgetary systems used to ensure continuous operation and development of the economy. for socio-cultural activities, management and defense needs.

The authors came to the conclusion that the financial support of the state is a set of measures defined by regulations aimed at mobilizing the necessary amount of financial resources to ensure the economic basis of comprehensive and timely implementation of the state's functional responsibilities. Due to the new economic approaches that give rise to legislative innovations, the structure of the financial system, which is formed by a combination of public and private finances, has changed significantly in recent years and acquired new forms and features.

Key words: financial resources; finances; state economy; funds; financial funds; financial monitoring.

Постановка проблеми. Вплив фінансово-економічної кризи, що негативно позначилася на економіці всіх розвинених країн та держав, що розвиваються, а також загострення геополітичної обстановки зумовлює ускладнення фінансово-господарських зв'язків між різними суб'єктами ринку. Важливе місце у розвитку економіки нашої держави займають фінансові ресурси. Правильне та обґрунтоване використання фінансових ресурсів забезпечує добробут населення. З одного боку, фінансові ресурси є важливим показником фінансової потужності держави, що становить приблизно 56% від валового суспільного продукту та формуються у процесі виробництва, розподілу та перерозподілу суспільного продукту і національного прибутку. Чим більше фінансових ресурсів створюється у процесі суспільного виробництва, тим воно ефективніше. З іншого боку, в умовах сучасної України проблеми пошуку та найбільш раціонального використання фінансових ресурсів стали першими на порядку денному для всіх без винятку підприємств та фірм. Економічна криза, нестабільність та спад виробництва зобов'язують шукати та реалізовувати всі доступні методи для забезпечення власного економічного зростання та збільшення. Отже, фінансові ресурси є головною метою у здобутті фінансової стійкості, що дозволяють збільшувати шанси на виживання у ринковій стихії, забезпечити погашення зобов'язань перед державними органами та кредиторами та принести дохід власникам.

Фінансово-правовий аналіз змісту та обсягу фінансових ресурсів передбачає певну логічну структурованість. По-перше, спочатку визначимося з поняттям фінансових ресурсів узагалі. Річ у тім, що багато фінансових категорій вже отримали законодавче закріплення та певну сталість у підходах фахівців, але однією із неостаточно

визначених на сьогодні є категорія фінансових ресурсів.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження питань поняття та змісту фінансових ресурсів проводилося в роботах таких вчених, як Є.О. Алісова, О.Д. Василика, Л.К. Воронової, М.П. Кучерявенка, С.В. Попова, В.Ф. Роля, В.А. Савчука, В.В. Сергієнко та інших. Однак поняття "фінансові ресурси" досить вільно трактується як у спеціальній економічній літературі, так і в різних посібниках з фінансового права, у публікаціях з питань господарської діяльності, у виступах та дискусіях на тему поняття фінансових ресурсів. Певні спроби подолати колізії в цьому напрямку знайшли відображення в Бюджетному кодексі України (далі – БК), але вони ще не є однозначними.

Метою статті є визначення змісту та обсягу фінансових ресурсів, а також з'ясування в аспекті фінансово-правового дослідження їх публічного характеру.

Виклад основного матеріалу. Якщо розглядати фінансові ресурси як матеріальне вираження фінансових відносин, то необхідно виділити фінанси як категорію, що характеризуються таким матеріальним носієм, як фінансові ресурси.

В різні історичні періоди поняття "фінанси" уточнювалося, конкретизовувалося. У радянський період дослідники зазначали, що фінанси є однією із вартісних економічних категорій, що становлять сукупність економічних відносин з планомірного створення, розподілу та використання грошових фондів держави та соціалістичних організацій, необхідних для потреб розширеного соціалістичного відтворення, задоволення соціально-культурних потреб населення, забезпечення оборони країни та інших суспільних потреб [1, с. 7].

Тобто у радянському періоді поняття "фінанси" застосовувалося до відносин, які пов'язані з централізованими та децентралізованими грошовими фондами, що перебували у власності держави. Найбільш широко дискусійні питання визначення цього поняття обговорювалися в економічній та науковій літературі 1960 – 1970-х рр., серед яких необхідно виділити роботи АМ. Бірмана, В.П. Дяченко, В.К. Сенчагова, Г.М. Точильникова, М.К. Шерменевої та інших. Особлива увага приділялася питанням економічної сутності фінансових ресурсів, їх складу, зв'язку фінансових ресурсів та коштів. Дані питання були предметом обговорення вчених і в умовах переходу суб'єктів господарювання до ринкових відносин.

З переходом до ринкової економіки державна власність починає скорочуватися. У зв'язку з цим поняття "фінанси" починає трактуватися по іншому і застосовується не тільки щодо сфери державної власності, а й охоплює сферу приватних відносин. А тому фінанси починають розгля-

датися як публічно-правова та приватно-правова категорії. Публічні фінанси виникають у зв'язку з утворенням, розподілом та використанням грошових коштів фондів, що належать на праві власності суб'єктам публічної влади. Їхнім матеріальним виразом є кошти, необхідні та достатні для реалізації завдань і функцій держави та місцевого самоврядування. Приватні фінанси охоплюють економічні відносини, у яких формуються, розподіляються і використовуються кошти, що належать на праві власності фізичним та юридичним особам. Їхнім матеріальним виразом є: грошові нагромадження фізичних осіб; фінансові фонди юридичних осіб; резервні фонди, що формуються у різних галузях економіки (наприклад, страхові резерви, мінімальні резерви кредитних організацій).

Усі фінанси (публічні та приватні) у сукупності утворюють фінансову систему України, структура якої за останні роки суттєво змінилася у зв'язку з новими законодавчими підходами до регулювання фінансових відносин. Крім того, держава може в примусовому порядку забезпечити власні доходи за допомогою системи податків та інших обов'язкових платежів, в той час як примусового виконання по відношенню до самої держави ніколи не буває. Приватні ж особи не можуть в примусовому порядку забезпечити власні доходи і, відповідно, можуть виявитись неспроможними виконати свої зобов'язання.

Іноді фінанси розглядаються як сукупність усіх грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні організації або держави, а також система їх формування, розподілу та використання. В сучасних умовах розвитку інформаційних технологій також виникають нові підходи до визначення поняття "фінанси". Зокрема О.М. Горбунова розглядає фінанси як інформаційний ресурс, за допомогою якого здійснюється широкий фінансовий моніторинг за усіма сферами діяльності держави [2, с. 4-7]. Практично всі сторони соціального управління пов'язані з функціонуванням фінансів.

Аналіз визначень різних дослідників дає можливість зробити висновок, що фінанси як економічна категорія розглядаються переважною більшістю дослідників як система економічних відносин, у процесі яких утворюються і використовуються фонди коштів [3, с. 7]. Враховуючи правовий аспект поняття "фінанси", слід запропонувати наступне визначення фінансів, а саме: фінанси – це врегульована правом система економічних відносин, в результаті функціонування якої утворюються та використовуються грошові фонди.

У публічно-правовому розумінні дане поняття широко пов'язане з фінансовим забезпеченням діяльності держави. Як зазначив В.А. Савчук, сутність фінансового забезпечення поєднує у собі дві головні властивості - природу фінансових ресурсів та таких їх властивостей, які трансформують просту сукупність фінансових ресурсів у фінан-

сове забезпечення [4, с. 47]. Однак, враховуючи правову складову фінансового забезпечення, слід погодитися з позицією О. Д. Василика, відповідно до якої фінансове забезпечення - визначена законодавством сукупність заходів, спрямованих на створення фінансової бази для досягнення певних цілей [5, с. 103]. Таким чином, фінансове забезпечення діяльності держави визначимо як сукупність встановлених законодавством заходів, які спрямовані на мобілізацію необхідного обсягу фінансових ресурсів для формування матеріальної основи своєчасного і повного виконання державою взятих на себе функціональних обов'язків.

Всі фінанси поділяються на публічні та приватні. Під публічними фінансами науковці розуміють економічні відносини, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням грошових фондів для виконання функцій та завдань держави, окремих її адміністративно-територіальних одиниць, а також підприємств та організацій, необхідних для забезпечення розширеного відтворення та соціальних потреб, у процесі яких відбувається розподіл та перерозподіл сукупного суспільного продукту та контроль за задоволенням суспільних потреб [6, с. 2].

Публічні фінанси включають в себе наступні складові: централізовані фінанси (фінанси держави), які зосереджуються у бюджеті країни і формуються за рахунок надходжень від податків, державних позик та інших видів доходів, і витрачаються у централізованому порядку, включаючи дотації місцевим органам, автономним державним організаціям; місцеві фінанси, якими розпоряджаються органи місцевого самоврядування та формуються за рахунок надходжень від місцевих податків та зборів; соціальне страхування та соціальна допомога, які формуються, головним чином, за рахунок внесків працюючих, а також підприємств та організацій та входять до єдиної системи державних фінансів і відображаються в окремому "приєднаному бюджеті" [7, с. 10-11].

Підтримуємо позицію Л.К. Воронової, яка визначає фінанси як економічну категорію, що відображає сукупність відносин, пов'язаних зі створенням, розподілом та використанням ресурсів у грошовій формі для потреб держави, виробництва й соціального захисту населення. До внутрішньої структури фінансів вона включає загальнодержавні фінанси та фінанси виробничої і соціальної сфер [1, с. 18-19; 8, с. 27-28]. Хоча необхідно зазначити, що кожна з цих сфер має особливі принципи організації, забезпечення та функціонування, що дозволяє виокремлювати специфічні відповідні правові режими. Саме це виступає орієнтиром розмежування приватних та публічних фінансів.

Таким же чином можна підійти й до визначення фінансових ресурсів. Розглянемо етимологію поняття "фінансові ресурси". У фінансово-еконо-

мічному словнику Юніна О. С., Круглової О. О., Савельєвої М. О. "фінансові ресурси – це грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу й перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту та національного доходу і використовуються у статутних цілях підприємств" [9, с. 10-11]. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. під фінансовими ресурсами розуміють сукупність коштів, що є в розпорядженні держави та суб'єктів господарювання [10, с. 87]. Не можна погодитися з даними визначеннями, оскільки вони намагаються зв'язати дане поняття, зв'язавши його до сукупної маси коштів в суб'єкта господарювання. Вважаємо, що фінансові ресурси характеризують грошові фонди, а також грошові нагромадження, що формуються в процесі розподілу створеного продукту.

В економічній енциклопедії за редакцією Мочерного С.В. зустрічаємо таке визначення: "Фінансові ресурси – грошові фонди, створені в процесі розподілу, перерозподілу і використання валового внутрішнього продукту країни" [11, с. 821]. На думку Василика О.Д. основою фінансових ресурсів є грошові фонди (грошові накопичення та доходи), що створюються в процесі розподілу, перерозподілу і використання валового внутрішнього продукту країни, що створюється упродовж певного часу в державі [4, с. 75]. Дані визначення неповно відображають цільове призначення фінансових ресурсів та їх використання, оскільки грошові кошти, крім фінансових ресурсів, охоплюють ще кредитні ресурси, грошові доходи населення і т.д. Саме кредитні фінансові ресурси відрізняються від фінансових ресурсів джерелами формування, а саме фінансові ресурси формуються в процесі розподілу створеної вартості та є сукупністю доходів, а кредитні – за рахунок тимчасово вільних грошових коштів, в тому числі й тимчасово вільних фінансових ресурсів.

У фінансово-кредитному словнику фінансові ресурси трактуються як "сукупність фондів коштів, що є у розпорядженні держави, підприємств і закупівельних організацій, створених у процесі розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту та національного доходу" [9, с. 155].

При визначенні поняття фінансових ресурсів Сенчагов В.К. акцентує увагу на джерелах їхнього формування і зазначає, що "фінансові ресурси – це сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших грошових засобів, які формуються в процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту" [12, с. 34].

Наприклад, у підручнику "Фінанси" за редакцією В.М. Родіонової фінансові ресурси, що акумулюються суб'єктами господарювання та державою, розглядаються як джерело фінансового забезпечення відтворювального процесу без визначення їх змісту. Лише у розділі, присвяченому

опису фінансів підприємств, розглядаються фінансові ресурси підприємства, особливості формування та використання в умовах ринку [13, с. 213]. У підручнику "Фінанси" за редакцією С. І. Лушина та В. А. Слепова фінансові ресурси – це та частина коштів, яка може бути використана їх власником на будь-які потреби на свій розсуд" [14, с. 265]. Виникає питання, яка ж це частина коштів, яка буде фінансовими ресурсами.

Л. М. Павлова вказує на те, що "до фінансових ресурсів відносяться ті кошти, які залишаються у розпорядженні підприємства після виконання всіх зобов'язань по платежах та внесках, відрахувань та фінансування поточних витрат" [15, с. 79]. Далі авторка зазначає, що фінансові ресурси "це кошти, які спрямовуються на фінансування короткострокових вкладень і витрат довгострокового характеру. Вони утворюються на підприємстві після отримання доходів від усіх видів підприємницької діяльності та покриття матеріальних та прирівняних до них витрат" [16, с. 276]. По суті, це визначення зводить фінансові ресурси лише до власних внутрішніх джерел. Крім того, наведені висловлювання вказують на те, що в них відсутня конкретність та чіткість у визначенні фінансових ресурсів (або це доходи за вирахуванням матеріальних та прирівняних до них витрат, або те, що залишається у розпорядженні підприємства після всіх виплат та платежів).

Підтримуємо позицію О.Д. Василика та Л.К. Воронової, які зазначають, що головне джерело фінансових ресурсів держави – кошти, одержані після реалізації виробленої в Україні продукції та надання послуг у сфері матеріального виробництва, податки, що сплачуються підприємствами всіх форм власності, податки і збори з населення, амортизаційні відрахування й відрахування на соціальне страхування" [1, с. 143; 4, с. 213]. Досліджуючи співвідношення фінансів та фінансових ресурсів, необхідно зазначити, що особливе значення ролі фінансів у реформуванні економіки полягає в трьох аспектах: економічній стабілізації; адаптації до ринкових перетворень; стимулюванню інвестиційної активності [7, с. 27]. Треба враховувати, що саме фінансова стабільність і характеризується раціональним функціонуванням усіх складових елементів фінансової діяльності, тобто залученням, розподіленням та використанням коштів для економічного розвитку та стабільності. Фінансові важелі забезпечують можливість адекватного реагування суб'єктів, впровадження нових нетрадиційних фінансових інструментів під час ринкових перетворень, коригування ринкових змін із формами їх правового втілення.

Деяко ширше визначають фінансові ресурси Д. С. Моляков та Є.І. Шохін. На їхню думку, фінансові ресурси – це валовий дохід, що використовується в процесі його розподілу на фонд оплати праці та грошові нагромадження. Основним

джерелом своїх фінансових ресурсів виступають валовий прибуток і амортизація. Вчені стверджують, що в сумі грошових коштів (виручці) значну частину складають оборотні кошти і тільки частина, що залишилася у вигляді валового доходу є джерелом фінансових ресурсів. Враховуючи тісний взаємозв'язок понять "фінанси" та "фінансові ресурси", автори зазначають, що розподіл та перерозподіл за допомогою фінансів супроводжуються рухом коштів, які набувають спеціальної форми фінансових ресурсів [1, с. 146].

Висновки. Таким чином, з аналізу наведених вище наукових доробок вбачається можливим дійти висновку, що у зв'язку з новими економічними підходами, які обумовлюють виникнення законодавчих новел, структура фінансової системи, яка утворюється сукупністю публічних та приватних фінансів, за останні роки суттєво змінилася та набула нових форм та особливостей. Досліджуючи питання співвідношення понять "фінансів" та "фінансових ресурсів", слід зазначити, що фінанси – це врегульована правом система економічних відносин, в результаті функціонування якої утворюються та використовуються грошові фонди, а фінансові ресурси є складовою частиною економічних ресурсів, що є коштами грошово-кредитної та бюджетної систем, які використовуються для забезпечення безперервного функціонування та розвитку народного господарства, витрачаються на соціально-культурні заходи, потреби управління та оборони. Отже, фінанси співвідносяться з фінансовими ресурсами як ціле і частина, в свою чергу фінансові ресурси є окремою складовою фінансів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фінансове право України: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Л.К. Воронова, М.П. Кучерявенко, Н.Ю. Пришва та ін.; за ред. Л.К. Воронової. Київ: Правова єдність, 2009. 395 с.
2. Горбунова О.Н. Финансовое право: учебник. Москва: Юрист, 2000. 495 с.
3. Фінансове право: підручник / Є.О. Алісов, Л.К. Воронова, С.Т. Кадькаленко та ін. Харків, 1998. 496 с.
4. Савчук В.А. Фінансове забезпечення виконання функцій держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 22. С.46-49.
5. Василик О.Д. Теорія фінансів: підруч. Київ: НІОС, 2000. 416 с.
6. Попова С.В., Роль В.Ф., Сергієнко В.В. Фінансове право: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2011. 392 с.
7. Фінансове право: підручник / О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький, О. А. Лукашев та ін.; за ред. М. П. Кучерявенка, О. О. Дмитрик. Харків: Право, 2019. 416 с.
8. Фінансове право: навч. посіб. / М.Г. Волощук, Т.О. Карабін, М.В. Менджул. Вид. 3-тє, допов. та перероб. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. 244 с.
9. Музика-Стефанчук О.А. Фінансове право: навч. посібник. Київ: Атака, 2007. 263 с.
10. Фінансово-економічний словник: словник-довідник / Юнін О. С., Круглова О. О., Савельєва М. О. та ін. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. 164 с.
11. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. Львів: Вид-во Держ. ун-ту "Львівська політехніка". 1996. 384 с.
12. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.1. Київ: Академія, 2000. 864 с.
13. Сенчагова В.К. Финансовые ресурсы народного хозяйства (проблемы формирования и использования). Москва: Финансы и статистика, 1982. 85 с.
14. Родионова В.М. Финансы. Москва: Финансы и статистика, 1995. 432 с.
15. Финансы: учебник / Под ред. д-ра экон. наук, проф. С. И. Лушина, В. А. Слепова. 2-е изд., перераб., доп. Москва: Экономистъ, 2007. 682 с.
16. Павлова Л.М. Финансовый менеджмент; 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юнити-Дана, 2003. 269 с.
17. Бабич А.М., Павлова Л.Н. Государственные и муниципальные финансы: учебник для вузов. Москва: Финансы, ЮНИТИ, 1999. 687 с.